

กระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต

กุลธิดา อุบุรณกุล
กาญจนา แก้วเทพ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การสืบทอดองค์ประกอบของประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทชุมชน การเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของประเพณี โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ด้านประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต คนในท้องถิ่นทั้งกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ กลุ่มผู้ใหญ่ และกลุ่มเด็กและวัยรุ่น คณะกรรมการศาลเจ้าผู้ดูแลศาลเจ้า ฮวดแก้วหรือผู้ประกอบพิธีกรรม หน่วยงานภายนอก ได้แก่ สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดภูเก็ต การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภูเก็ต สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต เป็นต้น

กุลธิดา อุบุรณกุล (นศ.ม. นิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555) และกาญจนา แก้วเทพ (Ph.D., University of Paris 7, France, 1984) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “กระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต” ของกุลธิดา อุบุรณกุล โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา แก้วเทพ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้รับการประเมินผลการสอบวิทยานิพนธ์ในระดับดีมาก ของสาขาวิชานิเทศศาสตร์ ประจำปีการศึกษา 2555

ผลการศึกษาพบว่า 1. บริบทชุมชนของจังหวัดภูเก็ต บริบทชุมชนเป็นต้นกำเนิดประเพณีถือศีลกินผัก นอกจากนี้ บริบทชุมชนยังมีส่วนต่อการสืบทอดประเพณี กล่าวคือ ในอดีต บริบทของชุมชน มีลักษณะเป็นเมืองขนาดเล็ก มีผู้คนอาศัยไม่มากนัก คนในชุมชนรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ส่วนครอบครัวก็พบว่า มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ชาวภูเก็ตสมัยก่อนประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมง และ ทำเหมืองแร่ดีบุก ทำให้มีเวลาว่างให้กับครอบครัวและมีเวลาร่วมงานประเพณี จึงทำให้คนสมัยก่อนมีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณีมาก แต่ปัจจุบัน จังหวัดภูเก็ตถูกแปรสภาพเป็นเมืองใหญ่ คนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้น ผู้คนมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ จึงทำให้การมีส่วนร่วมในการสืบทอดมีความยากลำบาก 2. ประวัติและองค์ประกอบของประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต พบว่า องค์ประกอบของประเพณี ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดต้นไม้แห่งคุณค่า พบว่า รากของประเพณี ได้แก่ ความเชื่อ และหลักปฏิบัติ ซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ยาก ส่วนลำต้นได้แก่ ที่มา และอาหารเจ ซึ่งเป็นตัวค้ำจุนรากให้คงอยู่ และส่วนดอก ใบ ผล เช่น สถานที่ประกอบพิธีกรรม เครื่องแต่งกาย ประทัด เครื่องดนตรี ซึ่งเป็นส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทชุมชนได้ง่าย 3. กระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณี ในอดีตคนในท้องถิ่นมีการสื่อสารอย่างเรียบง่าย คือ ใช้วิธีบอกเล่าปากต่อปาก ทำให้ประเพณีไม่ผิดเพี้ยนมากนัก ส่วนปัจจุบันก็ยังมีการใช้วิธีเดิมในครอบครัว และมีหน่วยงานภายนอกอย่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เข้ามาสื่อสารประชาสัมพันธ์ อันเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในหลายด้าน 4. บทบาทหน้าที่ของประเพณีถือศีลกินผัก มีลักษณะเคลื่อนไหวไปตามบริบทชุมชน ในอดีตมีบทบาทหน้าที่หลายอย่างเช่น ด้านการรักษาโรคและที่พึ่งทางใจ ปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่เพิ่ม เช่น การเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการสืบทอดประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไป

Abstract

This research aims to study the communication process in maintaining the Vegetarian Festival of Phuket Province from the past to the present, the elements of the tradition that have changed according to the context of the community and the change in roles of the tradition. The study has been carried out by means of analyzing relevant documents, in-depth interview, participant and non-participant observation. The target groups of the study are knowledgeable people about the vegetarianism tradition of Phuket Province, people in the locality consisting of elder people, adults, children and teenagers, shrine board, caretaker of Huad-Kua Shrine or ritual performer, external agencies comprising the Phuket Public Relations Office, Tourism Authority of Thailand, Phuket Office, the Phuket Culture Office, for instance.

The result are as follow : (1) Context of Community of Phuket Province : the context of community has been the origin of vegetarianism tradition. In addition, the context of community has affected the maintenance of tradition. Namely, in the past, the context of community was the characteristic of a small town in which not many people lived. People knew and were familiar well with one another. The family had a strong relationship. Formerly, Phuket residents were involved in the occupations of farming, fishery and tin mining. Consequently, they could have free time for their family and participate in the traditional event. Therefore, people in the old days played a significant part in maintaining the tradition. But nowadays, Phuket Province has been transformed to be a large city with the arrival of people from different areas to live in more. Each person lives one's own life with somewhat lack of sense of

belonging to the community, hence making the participation in the maintenance of tradition difficult. (2) History and Components of Phuket's Vegetarian Festival: according to traditional elements which are analyzed by the value-tree concept as conducted by the researcher, the roots of the tradition are beliefs and practices which are difficult for change. The trunk is the origin and vegetarian foods that support the roots to remain. Flowers, leaves, plant products are such as place of worship, costume, crackers, musical instruments that can be easily changed in accordance with the context of community. (3) Communication Process in Maintaining the Tradition: in the past, local people had the simple pattern of communication, that is to say, by words of mouth. Therefore, the tradition was not much distorted. But today, the same method has still been used in families, along with the fact that the external agencies like Tourism Authority of Thailand has come to conduct public relations, resulting in changes in several aspects. (4) Roles and duties of vegetarian festival have moved according to the context of the community. In the past, there were several roles and duties such as in the areas of disease treatment and being a spiritual anchor. At present, the said roles and duties increase; for example, being the point of sale for tourism, which are factors affecting the maintenance of changing tradition.

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดภูเก็ตเป็นจังหวัดที่มีชาวจีนจากแผ่นดินใหญ่อพยพมาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากจนกลายเป็นคนส่วนใหญ่ในจังหวัด ชาวจีนเหล่านี้นำวัฒนธรรมประเพณีของตนเข้ามามากมายรวมถึงประเพณีถือศีลกินผักด้วย วัฒนธรรมประเพณีเหล่านี้สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ต อีกทั้ง

ยังเปรียบเสมือนรากแก้วที่ยึดเหนี่ยวคนในสังคมให้อยู่อย่างปกติสุขมาจนถึงปัจจุบัน

ประเพณีจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม และลักษณะองค์ประกอบเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในทุกขั้นตอนการดำรงชีวิตของมนุษย์ จนกลายเป็นกระบวนการทางสังคม เช่นเดียวกับประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นประเพณีเก่าแก่ที่สำคัญและสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดภูเก็ตอย่างมากอีกทั้งยังสามารถดำรงอยู่คู่กับชาวไทยเชื้อสายจีนในท้องถิ่นภูเก็ตมาได้อย่างยาวนานเป็นเวลาร้อยกว่าปี

ในอดีต การสืบทอดประเพณีของคนทั่วไปในชุมชนส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารในระดับครอบครัวและหมู่บ้าน โดยการบอกเล่ากันมาแบบปากต่อปาก และการปฏิบัติให้คนรุ่นหลังเห็นเป็นแบบอย่าง การจัดพิธีกรรมในงานประเพณีถือศีลกินผักก็มีลักษณะเรียบง่าย และมีเป้าหมายหลักอยู่ที่แก่นแท้ของประเพณีคือ การสะเดาะเคราะห์และบูชาเทพเจ้า และเนื่องจากสมัยก่อนยังไม่มีเทคโนโลยีการสื่อสารที่เจริญ คนในท้องถิ่นจึงได้รับการถ่ายทอดอย่างถูกต้องตามแบบแผนดั้งเดิมจากบรรพบุรุษโดยตรง

แต่ต่อมาในปัจจุบัน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2530 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาให้การสนับสนุนประชาสัมพันธ์ประเพณีนี้ให้เป็นที่รู้จักไปทั่วโลก โดยมีการส่งสารผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และสื่อใหม่ เป็นต้น ส่งผลให้รูปแบบการจัดงานประเพณีมีความยิ่งใหญ่อลังการมากขึ้น จนทำให้ประเพณีที่มีเป้าหมายเดิมเพื่อการสะเดาะเคราะห์ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่ประเพณีที่มีบทบาทหน้าที่ในการให้ความบันเทิงแทน คนรุ่นใหม่ในปัจจุบันก็มักจะหันไปรับสารจากหน่วยงานภายนอกมากกว่ารับสารจากคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน จึงส่งผลให้การสืบทอดเกิดความผิดเพี้ยนไป กล่าวคือ คนรุ่นใหม่จะให้ความสนใจเพียงรูปแบบของประเพณีที่สนุกสนานเร้าใจ และละเลยแก่นแท้ดั้งเดิมของประเพณี นอกจากนี้ยังนำไปสู่ปัญหาการสืบทอดด้านองค์ประกอบอื่นๆ อีก ได้แก่ การใช้อุปกรณ์ทรมานร่างกายของม้าทรงที่มีลักษณะใหญ่โตและน่าหวาดเสียวเกินไป การค้าขายอาหารเจที่ปรุงจากเนื้อสัตว์เทียม ซึ่งขัดกับแก่นของประเพณี และการเล่นประทัดจนเกิดอุบัติเหตุ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า การสื่อสารของคนในท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการสืบทอดประเพณี และยังเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต ทั้งในด้านบวกและด้านลบ อีกทั้งบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยก็ส่งผลให้ประเพณีเกิดการเปลี่ยนแปลงไป ด้วยผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาว่า บริบทของชุมชนที่มีผลต่อการสืบทอดประเพณีนี้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ลักษณะทั่วไปของประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต เป็นอย่างไร กระบวนการสื่อสารเพื่อการสืบทอดประเพณีดังกล่าวตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันของคนในท้องถิ่นและหน่วยงานภายนอกมีลักษณะอย่างไร และมีผลต่อการสืบทอดอย่างไร และบทบาทหน้าที่ต่อสังคมของประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต มีการเปลี่ยนแปลง และปรับตัวอย่างไร และจะมีผลกระทบต่อสังคมอย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างไร ซึ่งข้อมูลจากการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำไปใช้เป็นแนวทางศึกษาการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์เพื่อสืบทอดประเพณีถือศีลกินผักได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และยังสามารถรักษาแก่นแท้ของประเพณีได้เช่นเดิม อีกทั้งยังเป็นการนำการสื่อสารมาใช้ในการพัฒนาเอกลักษณ์วัฒนธรรมอันงดงามและเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน

ปัญหานำวิจัย

1. บริบทชุมชนของจังหวัดภูเก็ตที่มีผลต่อการสืบทอดประเพณีถือศีลกินผัก ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีลักษณะอย่างไร
2. ประวัติความเป็นมาและองค์ประกอบของประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต ตามแนวคิดต้นไม้มั่งแห่งคุณค่ามีลักษณะอย่างไร
3. กระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีลักษณะอย่างไร
4. การเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต ที่มีต่อท้องถิ่นมีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนของจังหวัดภูเก็ตที่มีผลต่อการสืบทอดประเพณีถือศีลกินผัก ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและองค์ประกอบของประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต ตามแนวคิดต้นไม้มั่งแห่งคุณค่า
3. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
4. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต ที่มีต่อท้องถิ่น

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะกระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดของประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่ปีที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสารและคำบอกเล่าจากผู้รู้ จนถึงปี พ.ศ. 2555 โดยจะเลือกศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ จากศาลเจ้าในจังหวัดภูเก็ตจำนวน 3 ศาลเจ้า ซึ่งเป็นศาลเจ้าที่มีชื่อเสียงและมีการจัดพิธีกรรมที่ครบถ้วน ได้แก่ ศาลเจ้าจุ้ยตุ่ยเต้าโบ๊เก้ง ศาลเจ้าบางเหนียว และศาลเจ้ากะทู้ และศึกษาจากคนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต โดยได้จัดแบ่งพื้นที่และระดับกลุ่มเป้าหมายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และโจทย์การวิจัย ส่วนหน่วยงานภายนอกผู้วิจัยศึกษาหาข้อมูลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภูเก็ต สำนักวัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต และสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดภูเก็ต ทั้งนี้มีระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย ตั้งแต่เดือนกันยายน 2555 ถึงเดือนมีนาคม 2556

แนวคิดและทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณี
2. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อพิธีกรรม
 - 2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสัญลักษณ์ในสื่อพิธีกรรม
 - 2.2 แนวคิดและทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของสื่อพิธีกรรม

3. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม
 - 4.2 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับประเพณีถือศีลกินผัก

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัย 3 ลักษณะ ได้แก่ การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) โดยวิเคราะห์จากเอกสารชั้นรอง (Secondary data) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตั้งแต่ปีที่มีการบันทึกประเพณีดังกล่าวไว้เป็นเอกสาร จนถึงปี พ.ศ. 2555 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนในท้องถิ่น และหน่วยงานภายนอก และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม (Participatory and Non-participatory Observation) โดยในช่วงงานประเพณีถือศีลกินผัก ซึ่งตรงกับวันที่ 15-23 ตุลาคม 2555 ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตดูพิธีกรรมต่างๆ ที่ปรากฏในประเพณีประเพณีถือศีลกินผัก และเข้าร่วมปฏิบัติในพิธีกรรมนั้นๆ ด้วย เพื่อให้เกิดความเข้าใจและได้ข้อเท็จจริงที่สะท้อนปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในขณะนั้น แต่ในบางพิธีกรรมที่ห้ามบุคคลภายนอกหรือผู้หญิงเข้าร่วม ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมแทน

ผลการวิจัย

1. บริบทชุมชนของจังหวัดภูเก็ตที่มีผลต่อการสืบทอดประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ตตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ในอดีต บริบทชุมชนของจังหวัดภูเก็ตเอื้อต่อการสืบทอดประเพณีถือศีลกินผักเป็นอย่างมาก กล่าวคือสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่เป็นเกาะล้อมรอบด้วยน้ำทะเล อันเปรียบเสมือนกำแพงกั้นจังหวัดออกจากโลกภายนอก ทำให้สังคมชาวภูเก็ตในสมัยก่อนเป็นสังคมปิด การคมนาคมไม่สะดวก ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่

เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนจะอาศัยกันเป็นชุมชนเล็กๆ มีบ้านใกล้ๆ กัน ในละแวกศาลเจ้า ชาวบ้านเหล่านี้จะประกอบอาชีพทำสวนทำไร่ และทำเหมืองแร่ดีบุก ซึ่งทำให้มีเวลาว่างมาก พอถึงช่วงงานประเพณี ด้วยความที่คนในชุมชนมีความสนิทสนมกันอยู่แล้ว และสมัยก่อนไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก สถานที่ท่องเที่ยว หรือห้างสรรพสินค้า จึงทำให้ชาวบ้านชักชวนกันมาช่วยงานประเพณี เพื่อจะได้พบปะพูดคุยกันกับเพื่อนฝูงและได้มีกิจกรรมทำร่วมกันในชุมชน ทำให้คนเหล่านี้มีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณีอย่างมาก อีกทั้งยังมีเวลาสั่งสอนและพาลูกหลานของตนมาร่วมพิธีกรรมต่างๆ ก็ทำให้คนสมัยก่อนมีความเข้าใจในคุณค่าหรือความหมายของพิธีกรรมต่างๆ ได้อย่างลึกซึ้ง

นอกจากนี้ เมื่อมองในมิติด้านการสื่อสาร พบว่าการสื่อสารของคนในสมัยก่อนก็ไม่สลับซับซ้อน เป็นการบอกเล่าปากต่อปากกันมาภายในชุมชนและครอบครัว ทำให้การสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีทำได้ดีและถูกต้อง เพราะลูกหลานจะได้รับการสั่งสอนบอกเล่าจากผู้ใหญ่ และได้ปฏิบัติด้วยตัวเองทำให้รับรู้และเข้าใจในประเพณีได้เป็นอย่างดี ซึ่งถือว่าการเอื้อต่อการสืบทอดประเพณีอย่างยิ่ง

ดังนั้นบริบทชุมชนด้านต่างๆ รวมถึงมิติด้านการสื่อสารในอดีตมีผลในการสืบทอดประเพณีนี้อย่างมาก และถือว่าการเอื้ออำนวยให้การสืบทอดประเพณีของคนสมัยก่อนมีความถูกต้องตามแบบแผนดั้งเดิม ทั้งรูปแบบและคุณค่าของประเพณี

ในปัจจุบัน พบว่า บริบทของชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ได้แก่ การก้าวจากสังคมปิดสู่สังคมเปิดโดยมีสะพานสารสินเป็นประตูสู่โลกภายนอก การคมนาคมที่สะดวกสบาย ประกอบกับแหล่งแร่ดีบุกที่หมดลง ทำให้ถูกกระตุ้นปรับเปลี่ยนให้เป็นแหล่งเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวแทน มีผลทำให้คนภายนอกท้องถิ่นเริ่มเข้ามาปักหลักอาศัยอยู่ในจังหวัดภูเก็ตเพื่อทำงานหารายได้มากขึ้น คนส่วนใหญ่เปลี่ยนอาชีพจากทำเหมืองแร่ดีบุก และทำสวนเป็นการออกไปทำงานตามบริษัทหรือห้างร้านนอกบ้านแทน ส่งผลต่อการสืบทอดประเพณี

กล่าวคือ คนส่วนใหญ่ในชุมชนจะไม่สนิทสนมเหมือนคนในอดีต มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ และไม่มีเวลามากนักเพราะต้องทำงาน ทำให้มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมงานประเพณีน้อยลง และหากเป็นผู้ใหญ่ในครอบครัวก็จะไม่ค่อยมีเวลามากพอที่จะสั่งสอน บอกเล่าเรื่องราวประเพณีให้ลูกหลานทราบ หรือบางทีก็ไม่มีเวลาพาลูกหลานไปเข้าร่วมพิธีกรรมอย่างเต็มที่เหมือนคนในอดีต ส่งผลให้คนรุ่นใหม่มีส่วนร่วมในการช่วยงานศาลเจ้าลดน้อยลง แต่กลับมีฐานะของผู้ชมมากขึ้น ซึ่งก็ทำให้คนเหล่านี้มักจะไม่ทราบคุณค่าหรือความหมายที่ลึกซึ้งของพิธีกรรมต่างๆ บางคนก็ไม่ทราบกฎเกณฑ์หรือข้อห้ามบางข้อในพิธีกรรม สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นความสั่นคลอนด้านการสืบทอดประเพณี

นอกจากนี้การเข้าสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต ยังส่งผลให้มีหน่วยงานภายนอก เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภูเก็ตเข้ามามีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ประเพณีถือศีลกินผักนี้ไปทั่วโลกเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยว อันจะสร้างรายได้ให้จังหวัดอย่างมหาศาล โดยใช้การสื่อสารในปัจจุบันที่ทันสมัยขึ้น ได้แก่ สื่อมวลชนแขนงต่างๆ สื่อออนไลน์ต่างๆ ซึ่งทำให้สารที่ส่งถูกแพร่กระจายไปในวงกว้างอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้การสืบทอดประเพณีเกิดการผลัดชำระอยู่เป็นประจำทุกปี จึงทำให้ประเพณีนี้ไม่สูญหายไป แต่ในบางครั้งการสื่อสารของหน่วยงานภายนอกก็ส่งผลให้การสืบทอดประเพณีนี้เกิดความผิดเพี้ยนไปอย่างมากเช่นกัน อีกทั้งคนรุ่นใหม่ในปัจจุบันมักจะเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อส่วนกลางมากขึ้น หากเนื้อหาสาระไม่ถูกต้อง ก็ย่อมทำให้ความเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากแบบแผนดั้งเดิมได้ อีกทั้งการท่องเที่ยวยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความหมายของพิธีกรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงไป คือแทนที่คนภายนอกจะมองว่าเป็นพิธีกรรมจริงๆ แต่กลับถูกปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นพิธีกรรมเพื่อสร้างความบันเทิง และความตื่นตาตื่นใจให้นักท่องเที่ยวเสียมากกว่า

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบริบทชุมชนและรูปแบบการสื่อสารในปัจจุบันส่งผลให้การสืบทอดประเพณีเกิดอุปสรรคและความสั่นคลอนเป็นอย่างยิ่ง มีผลทำให้ประเพณีเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ไม่เหมือนเดิม อันจะส่งผล

ให้ประเพณีถือศีลกินผักเป็นเพียงการแสดงเพื่อความบันเทิงเท่านั้น

2. ประวัติความเป็นมาและองค์ประกอบของประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต

ประวัติความเป็นมาของประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต มาจากในอดีต คณะเจ้าที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านกะทู้เกิดล้มป่วย จึงได้จัดพิธีกรรมถือศีลกินผักขึ้น ปรากฏว่าหายป่วย เมื่อชาวกะทู้เห็นเข้าก็รู้สึกศรัทธา จึงมีการบอกเล่ากันและปฏิบัติตามต่อๆ กันมาเรื่อยๆ ทั่วเมืองภูเก็ต จนกลายเป็นประเพณีสำคัญของท้องถิ่น

ด้านองค์ประกอบของประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ตตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยได้นำแนวคิดต้นไม้แห่งคุณค่ามาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ สรุปได้ดังนี้

ในยุคอดีต ประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ตมีการปรับเปลี่ยนมาโดยตลอดอยู่แล้ว แต่มักจะเป็นการปรับเปลี่ยนในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปจนบางครั้งก็มองไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงมากนัก เช่น องค์ประกอบด้านสถานที่อย่างศาลเจ้า ซึ่งเป็นที่ประกอบพิธีกรรมนี้ ก็มีการปรับเปลี่ยนจากเพิงหลังคามุงจากมาเป็นตึกแถวขนาดเล็ก โดยได้รับการบริจาคเงินจากคนในชุมชนมาช่วยบูรณะพัฒนาขึ้น หรือ ม้าทรงที่เพิ่มจาก 5 คนเป็น 20-30 คน เป็นต้น การปรับเปลี่ยนเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบหรือเปลือกของพิธีกรรมที่เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย ส่วนในเรื่องของความเชื่อซึ่งเป็นรากของประเพณี ทั้งในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ และองค์เทพเจ้า และหลักปฏิบัติตัวพบวาก็ยังคงมีอยู่เช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ชาวบ้านในอดีตยังคงยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด ในส่วนของลำดับก็คือ ที่มาของประเพณี และอาหารเจ ซึ่งเป็นตัวยึดรากเอาไว้ ก็พบว่า คนในสมัยก่อนยังคงทราบและเข้าใจที่มาได้เป็นอย่างดี ส่วนอาหารเจ ก็ยังคงเน้นการรับประทานพืชผักล้วนๆ เช่นเดิม

ในยุคปัจจุบัน องค์ประกอบของประเพณีถือศีลกินผักก็ยังคงสืบทอดได้มาถึงทุกวันนี้ก็คือ **ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติและองค์เทพเจ้าทั้งหลาย ซึ่งเป็นรากของประเพณี** แม้ว่าปัจจุบันนี้จะมีความเจริญทางด้านเทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์เข้ามาอย่างมากมาย แต่

ชาวภูเก็ตในยุคนี้ก็ยังมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เหล่านี้อยู่ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาแต่ครั้ง บรรพบุรุษ ความเชื่อเหล่านี้ทำให้เกิดความศรัทธาใน ประเพณีถือศีลกินผัก อันจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มี การสืบทอดประเพณีนี้ต่อไปจนถึงปัจจุบัน ส่วนเรื่องของ หลักปฏิบัติก็พบว่า ยังคงมีลักษณะตามแบบแผนดั้งเดิม ทุกอย่าง คือ การถือศีลและไม่รับประทานเนื้อสัตว์ รวมถึงผักที่มีกลิ่นฉุน 5 ชนิด แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีความอย่าง ที่เปลี่ยนไปตามวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป เช่น ปัจจุบัน ผู้ใหญ่ ในครอบครัวมักจะไปทำงานนอกบ้าน และไม่มีเวลานำ ภาชนะออกมาล้างเพื่อแยกภาชนะที่ใช้ใส่อาหารเจและ อาหารคาว และละเลยการนำไม้หอมมารมควันเหมือนเช่น ในอดีต เป็นต้น ส่วนผ้าทรง ในอดีตจะมีการปฏิบัติตาม หลักปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เช่น เริ่มกินผักล่วงหน้าคน ทั่วไปเป็นเดือนๆ หรือตามที่องค์พระที่ประทับร่างตนสั่งไว้ ปัจจุบันมีผ้าทรงจำนวนมากที่ต้องทำงานนอกบ้านในฐานะ ลูกจ้าง จึงไม่สะดวกที่จะกินผักล่วงหน้าได้ พวกเขาจึง มีการจุดธูปบอกกล่าวองค์พระเพื่อขอผลัดผ่อนในเรื่อง ดังกล่าว

ส่วนลำดับ ได้แก่ ที่มาของประเพณี พบว่า คนใน ปัจจุบัน ยังคงทราบที่มาของประเพณี เพราะได้รับการ ถ่ายทอดจากคนในครอบครัว และการเรียนการสอนจาก โรงเรียนในจังหวัด แสดงว่า การสืบทอดในเรื่องนี้ยังมี อยู่ แต่**ส่วนลำดับอีกส่วนที่กำลังสั่นคลอน**ก็คือ การ สืบทอดด้านอาหารเจ พบว่า อาหารเจในปัจจุบันตาม ร้านค้าบริเวณหน้าศาลเจ้าถูกปรับเปลี่ยนให้มีสีสันดึงดูดใจ ด้วยการปรุงด้วยเนื้อสัตว์เทียมต่างๆ เช่น หมูเจ กุ้งเจ ปลาเจ เป็นต้น อาหารเหล่านี้กลายมาเป็นจุดเด่นใน ประเพณีนี้ และกลบทับแก่นแท้ของประเพณีเอาไว้ หากสังเกตที่ชื่อของ “ประเพณีถือศีลกินผัก” จะมีความหมายสำคัญอยู่แล้วว่า ต้องเป็นการถือศีลและเน้น การกินผักเป็นหลัก ซึ่งมีความสัมพันธ์กับหลักปฏิบัติ ในประเพณี การปรับเปลี่ยนด้านนี้มีผลกระทบต่อราก หรือแก่นของประเพณีเป็นอย่างมาก ทำให้หลักปฏิบัติ ที่ต้องการให้ผู้เข้าร่วมมีความอดทนต่อกิเลสทั้งปวงเริ่ม สั่นคลอน ส่งผลให้การสืบทอดประเพณีเริ่มเกิดการ ผิดเพี้ยนไป

ส่วนดอก ใบ และผล ในส่วนของรูปแบบนี้ พบว่า เป็นส่วนที่มีการปรับเปลี่ยนได้ง่าย ในประเพณีนี้ ก็มีการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบหลายส่วน ซึ่งมีการ เปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปมาตั้งแต่ในอดีตจนถึง ปัจจุบัน ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบ ของประเพณีในส่วนนี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ ชัดเจน โดยเฉพาะรูปแบบพิธีกรรมที่เป็นองค์ประกอบ ภายนอก ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้มีการศึกษาพิธีกรรมของ 3 ศาลเจ้า คือ ศาลเจ้ากะทู้ ศาลเจ้าบางเหนียว และ ศาลเจ้าจุ้ยตุ่ย เมื่อเปรียบเทียบทั้ง 3 ศาลเจ้าแล้ว พบว่า ศาลเจ้าจุ้ยตุ่ยมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบพิธีกรรม มากที่สุด โดยจะเน้นความยิ่งใหญ่ อลังการ เพื่อสร้าง ความตื่นตาตื่นใจให้กับผู้ที่มาร่วมงาน รวมถึงนักท่องเที่ยว ด้วย ส่วนศาลเจ้าบางเหนียวมีการปรับเปลี่ยนบ้างในระดับ ปานกลาง และศาลเจ้ากะทู้มีการปรับเปลี่ยนน้อยที่สุด

ส่วนองค์ประกอบอย่างอื่นในประเพณีที่นอกเหนือจาก พิธีกรรมย่อยต่างๆ พบว่า โดยทั่วไปแล้วก็มีการปรับเปลี่ยน ไปเช่นกัน อย่างเช่น สถานที่ลุยไฟของศาลเจ้าจุ้ยตุ่ย ที่ย้ายจากศาลเจ้ามาเป็นสนามฟุตบอลของเทศบาล นครเมืองภูเก็ต ธงทิวที่ปักก็มีเพิ่มมากขึ้นทั่วเมือง โดย มีธงที่เป็นตราสินค้าของห้างร้านเพิ่มขึ้นมา ผู้เข้าร่วม พิธีกรรมในฐานะผู้ชมที่มากขึ้น เป็นต้น แต่สิ่งที่น่าสังเกต คือ **ฮวดกั้ว** ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญยิ่ง ซึ่ง ปัจจุบันอยู่ในภาวะที่กำลังจะขาดแคลน หากขาดองค์ ประกอบส่วนนี้ไป ก็จะไม่มีความประกอบพิธีกรรมได้ในอนาคต ซึ่งเหตุผลที่จำนวนฮวดกั้วมีจำนวนน้อยลงและไม่ค่อยมี อัตราเพิ่มขึ้นก็เพราะบริบทชุมชนในปัจจุบันที่คนส่วน ใหญ่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหาเงินมาเลี้ยงชีพใน ภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้ไม่มีเวลาที่จะ เสียสละมาช่วยในหน้าที่นี้

3. กระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณี ถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ตตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ในยุคอดีตจะมีการสืบทอดของคน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มคนทั่วไปในชุมชน กลุ่มผ้าทรง และกลุ่มฮวดกั้ว (ผู้ประกอบพิธีกรรม) ส่วนในยุคปัจจุบันจะมีการสืบทอด ของคณะกรรมการศาลเจ้า, ชมรมฮั้ม และหน่วยงาน

ภายนอกเพิ่มเติมจากในอดีต แต่ในการสืบทอดของคนกลุ่มต่างๆ ในยุคอดีตและปัจจุบันจะมีความแตกต่างกัน

หากสรุปตามเส้นทางสามสายแห่งการสืบทอด พบว่าการสืบทอดในอดีตจะมีลักษณะการสืบทอดแบบเส้นทางเก่า คือ ตายายสอนหลาน และตายายพาทำ เช่น ผู้ใหญ่ในครอบครัวบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีถือศีลกินผักให้ลูกหลานฟัง และมีการปฏิบัติให้ลูกหลานดูแล้วทำตามส่วนการสืบทอดในปัจจุบันก็ยังคงมีการสืบทอดตามเส้นทางเดิมอยู่ แต่อาจจะลดน้อยลงไปตามบริบทชุมชนด้านเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ทำให้ผู้ใหญ่ในครอบครัวไม่มีเวลาถ่ายทอดเรื่องราวหรือพาหลานมาเข้าร่วมพิธีกรรมเป็นประจำเหมือนเช่นในอดีต แต่ทั้งนี้ในปัจจุบันมีเส้นทางสืบทอดสายที่ 3 เพิ่มขึ้นมาคือ การสืบทอดแบบเอาผู้รับสารเป็นตัวตั้ง แต่จะเป็นการสื่อสารของหน่วยงานภายนอกเสียส่วนใหญ่ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภูเก็ตจะเน้นประชาสัมพันธ์โดยยึดเอาผู้รับสารที่เป็นนักท่องเที่ยวเป็นตัวตั้ง ทำให้สารที่ส่งออกไปเน้นการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมากกว่าการสื่อสารเพื่อให้รายละเอียดเกี่ยวกับประเพณีแก่คนในชุมชน ซึ่งก็ทำให้คนในท้องถิ่นไม่ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนหรือข้อมูลบางอย่างก็ไม่ใช่แก่นของประเพณี

4. การเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ตที่มีต่อท้องถิ่น

เมื่อบริบทชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไป จึงส่งผลทำให้บทบาทหน้าที่ของประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ตมีการปรับเปลี่ยนไปด้วย โดยบทบาทหน้าที่ของประเพณีนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะมีลักษณะเป็นพลวัตร (Dynamic) หรือการเคลื่อนไหว ซึ่งจะมีทั้งบทบาทหน้าที่สืบเนื่อง บทบาทหน้าที่คลี่คลาย บทบาทหน้าที่เพิ่มใหม่ ส่วนบทบาทหน้าที่หายไปไม่ปรากฏในประเพณีถือศีลกินผัก

ในอดีต ประเพณีถือศีลกินผักมีบทบาทมากมายในระดับปัจเจกบุคคล ได้แก่ บทบาทด้านสุขภาพ-การรักษาโรค บทบาทด้านการเป็นที่ยึดเหนี่ยวในจิตใจ และที่พึงพอใจ บทบาทหน้าที่ด้านการฝึกความอดทนในระดับกลุ่ม ได้แก่ บทบาทหน้าที่ด้านความสัมพันธ์

ระหว่างคนในครอบครัว และในระดับชุมชน ได้แก่ บทบาทหน้าที่ด้านระดมพลังและความสามัคคีในชุมชน บทบาทหน้าที่ในการเป็นพื้นที่สาธารณะและสถานที่พบปะสังสรรค์ของคนในชุมชน บทบาทหน้าที่ในการสืบทอดความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ บทบาทหน้าที่ด้านการอบรมบ่มเพาะ และบทบาทหน้าที่ในการสืบทอดอัตลักษณ์ด้านประเพณีวัฒนธรรมของชาวจีนในจังหวัดภูเก็ต

ปัจจุบัน บริบทสังคมในจังหวัดภูเก็ตมีการเปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้บทบาทหน้าที่ที่มีอยู่เดิมเกิดการปรับเปลี่ยนไปด้วย โดยบทบาทหน้าที่ที่ยังคงสืบเนื่องจากอดีต ได้แก่ บทบาทด้านการเป็นที่ยึดเหนี่ยวในจิตใจและที่พึงพอใจ บทบาทหน้าที่ในการสืบทอดความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ บทบาทหน้าที่ด้านการอบรมบ่มเพาะ และบทบาทหน้าที่ในการสืบทอดอัตลักษณ์ด้านประเพณีวัฒนธรรมของชาวจีนในจังหวัดภูเก็ต

ส่วนบทบาทคลี่คลาย ได้แก่ บทบาทด้านสุขภาพ-การรักษาโรค พบว่า มีบทบาทที่สำคัญยิ่งขึ้น เพราะได้ถูกนำมารวมกับกระแสสมัยวิวัฒนาการในปัจจุบัน บทบาทหน้าที่ด้านการฝึกความอดทน พบว่ามีบทบาทน้อยลง เห็นได้จากการที่คนรุ่นใหม่หลายคนรับประทานอาหารคาวทั้งที่ยังไม่เสร็จสิ้นพิธีกรรมส่งพระ บทบาทหน้าที่ด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว ซึ่งถูกลดความสำคัญลง เนื่องจากครอบครัวชาวภูเก็ตในปัจจุบัน ไม่ได้ใช้ประเพณีถือศีลกินผักในการกระชับความสัมพันธ์กันแล้ว บางครอบครัว พ่อแม่ก็ไปทำงาน ไม่มีเวลาพาสมาชิกในครอบครัวไปเข้าร่วมพิธีกรรมอย่างพร้อมเพรียงกันเหมือนเช่นในอดีต บทบาทหน้าที่ด้านระดมพลังและความสามัคคีในชุมชน เนื่องจากบริบทของสังคมภูเก็ตถูกเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง คนส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ในลักษณะต่างคนต่างอยู่ ไม่ได้รู้จักคุ้นเคยกันดีเหมือนเช่นชุมชนในอดีต อีกทั้งศาลเจ้าปัจจุบันมักจะมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ คอยช่วยงานศาลเจ้าอยู่แล้ว บางศาลเจ้าก็ไม่เปิดโอกาสให้คนทั่วไปมาช่วยงานบางอย่าง เพราะอาจจะทำให้วุ่นวายได้ บทบาทหน้าที่ในการเป็นพื้นที่สาธารณะและสถานที่พบปะสังสรรค์ของคนในชุมชน ซึ่งถูกลดความสำคัญลงเช่นกัน เนื่องจากปัจจุบัน จังหวัดภูเก็ตมีความเจริญทางด้านต่างๆ มากมาย เช่น ห้างสรรพสินค้า

ร้านอาหาร ร้านกาแฟ เป็นต้น คนรุ่นใหม่จึงไม่จำเป็นต้องอาศัยงานประเพณีเป็นที่พบปะกันแล้ว แต่ยังคงมีความสำคัญอยู่บ้างกับคนเฒ่าคนแก่ที่จะมาที่ศาลเจ้าเพื่อพบปะเพื่อนเก่าสมัยก่อน

ส่วนบทบาทที่เพิ่มใหม่ ระดับปัจเจกบุคคลได้แก่บทบาทหน้าที่ในการเป็นเครื่องมือสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและบารมีทางการเมืองของปัจเจกบุคคล และบทบาทหน้าที่ในการเป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์ และสร้างภาพลักษณ์ให้กับห้างร้านและบริษัทต่างๆ ในเชิงพาณิชย์ เนื่องจากปัจจุบัน ประเพณีนี้มีชื่อเสียงโด่งดัง มีผู้เข้าร่วมงานจำนวนมาก จึงมีนักการเมืองท้องถิ่น และห้างร้าน บริษัทต่างๆ ใช้โอกาสช่วงนี้เป็นพื้นที่ประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ที่ดีให้กับตนเอง โดยการติดป้ายหน้าศาลเจ้า ธงต่างๆ ซึ่งมีตราสัญลักษณ์ของตนเองอยู่ และร่วมขบวนแห่อั้วเก้ง (แห่พระ)

อีกบทบาทหน้าที่เพิ่มใหม่ระดับชุมชนที่น่าสนใจคือบทบาทหน้าที่ในการเป็นจุดขายสำคัญทางการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต ซึ่งถูกนำมาใช้เมื่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เล็งเห็นความสำคัญและจุดเด่นของประเพณีที่สามารถนำมาเป็นจุดขายเพื่อทำรายได้ให้กับจังหวัด บทบาทนี้กลายเป็นบทบาทที่เด่นชัดมากในปัจจุบัน และยังส่งผลให้เกิดธุรกิจค้าขายต่างๆ ในช่วงงานประเพณีซึ่งนำไปสู่บทบาทหน้าที่ด้านเศรษฐกิจ-เชิงพาณิชย์ ชาวบ้านได้ตั้งร้านค้าขายอาหารเจบริเวณรอบๆ ศาลเจ้าเป็นจำนวนมากเพื่อหารายได้ตลอดช่วงเวลา 9 วัน นอกจากนี้ยังเกิดธุรกิจร้านขายเสื้อผ้าสีขาว และการขายประทัดต่างๆ ช่วงงานประเพณีด้วย แม้จะมีระยะเวลาเพียง 9 วัน แต่ก็สามารถสร้างรายได้ให้พวกเขาได้เป็นกอบเป็นกำ เพราะทุกปีจะมีผู้เข้าร่วมงานมาเดินซื้อของ อาหารเจ และชุดขาวเป็นจำนวนมาก ถือเป็นช่วงเวลาทองในการกอบโกยผลกำไรจากการค้าขายเป็นอย่างดี ร้านค้าโดยเฉพาะร้านอาหารเจ มีการดัดแปลงอาหารให้ดูน่ากินเพื่อดึงดูดลูกค้า โดยการใช้เนื้อสัตว์เทียมที่มีการประดิษฐ์ให้คล้ายเนื้อสัตว์จริงๆ เช่น กุ้งเจ ปลาเค็มเจ หมูแดงเจ มาใช้ประกอบอาหารในร้านของตนซึ่งสิ่งเหล่านี้ขัดกับหลักปฏิบัติที่ต้องการให้ผู้ร่วมพิธีกรรมลดละต่อกิเลสและความอยากทั้งปวง ส่วนเรื่องประทัดนั้น มีร้านค้าหลายร้านที่นำประทัด

ที่มีอานุภาพร้ายแรงมาขาย เช่น จิกโก๋ พลุ ดอกไม้ไฟ ลูกมะยม ลูกไข่ บะจ่าง เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้เล่นได้ และทำให้ประเพณีเกิดความเสื่อมลงได้

เมื่อประเพณีถือศีลกินผักเข้าสู่การเป็นจุดขายให้กับการท่องเที่ยว ก็ทำให้ทางศาลเจ้าต่างๆ โดยเฉพาะศาลเจ้าในเมืองมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้มีความน่าตื่นตื่อน่าสนใจแก่ผู้เข้าร่วมและนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับศาลเจ้า จึงทำให้เกิดบทบาทหน้าที่เพิ่มใหม่ นั่นคือด้านการให้ความบันเทิง รูปแบบขบวนแห่มีความยิ่งใหญ่และสวยงามมาก พิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีกรรมลุยไฟก็ถูกจัดเตรียมไว้ที่สถานที่ที่มีขนาดใหญ่เพื่อรองรับผู้เข้าชมจำนวนมาก ซึ่งเปรียบเสมือนว่า เป็นการแสดงโชว์ ซึ่งก็ทำให้ประเพณีเกิดการตีความหมายที่ผิดเพี้ยนไป คือจากที่คนรุ่นใหม่จะมองเห็นเป็นพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ก็ทำให้มองเห็นเป็นการแสดงอภินิหารชนิดหนึ่ง ซึ่งมีผลต่อการสืบทอดประเพณีที่ผิดเพี้ยนไป

อภิปรายผล

1. บริบทชุมชนที่มีผลต่อการสืบทอดประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต

สุชาติ พงศ์กิตติวิบูลย์ (2551 : 560) กล่าวว่า เมื่อพิจารณาจากบริบทชุมชน เราจะพบว่า สภาพบริบทชุมชนนั้นมีลักษณะเป็นเหรียญสองด้าน (Dual) ด้านหนึ่งนั้นเป็นข้อจำกัดหรืออุปสรรคในการสืบทอดลือพื้นบ้าน (Limitation) อีกด้านหนึ่งคือ ด้านที่ส่งเสริมหรือด้านที่เป็นศักยภาพของชุมชนในการที่จะสืบทอดลือพื้นบ้าน (Potential) แนวคิดนี้สามารถนำมาอธิบายการสืบทอดประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ตได้เช่นกัน กล่าวคือ ในยุคอดีตนั้น บริบทชุมชนเป็นสังคมขนาดเล็ก คนในท้องถิ่นมีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน ครอบครัวสมัยก่อนก็จะมีเวลาว่างและมีเวลาได้พูดคุยกันมาก คนเฒ่าคนแก่และผู้ใหญ่ในครอบครัวก็สามารถบอกเล่าถ่ายทอดให้กับลูกหลานฟังได้อย่างเต็มที่ ชาวบ้านก็ล้วนแต่มีส่วนร่วมอย่างมากในการช่วยงานประเพณีที่ศาลเจ้า จึงทำให้การสืบทอดประเพณีเป็นไปอย่างง่ายและถูกต้องความผิดเพี้ยนจึงเกิดขึ้นน้อยมาก อีกทั้งการเป็นสังคมปิดทำให้ไม่ได้มี

การปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก ทำให้ประเพณีมีการปรับเปลี่ยนไปน้อยมาก

ปัจจุบัน บริบทสังคมเกิดเปลี่ยนแปลงจากสังคมขนาดเล็กไปสู่สังคมเมืองที่มีขนาดใหญ่ มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ทุกคนต้องดิ้นรน และคนที่อพยพมาจากที่อื่น ทำให้ความสัมพันธ์กันระหว่างคนในท้องถิ่นลดน้อยลง การมีส่วนร่วมในการช่วยงานประเพณีถือศีลกินผักของคนท้องถิ่นก็น้อยลง เนื่องจากคนส่วนใหญ่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านตามบริษัทต่างๆ จึงไม่สามารถเข้าร่วมพิธีกรรมได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งบางศาลเจ้าก็ไม่เปิดโอกาสให้คนทั่วไปเข้ามาทำกัณฑ์ในพิธีกรรมมากเกินไปเกรงว่าจะเกิดความวุ่นวาย เพราะปัจจุบันมีผู้เข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก จึงอาจจะส่งผลให้เกิดอุปสรรคต่อการสืบทอดประเพณีนี้ได้

บริบทชุมชนด้านการสื่อสารมีผลต่อการสืบทอดประเพณีอย่างมาก เมื่อพิจารณาช่องทางการสืบทอดพบว่า ในปัจจุบันช่องทางการสืบทอดประเพณีถือศีลกินผักแบบเก่าคือ การสื่อสารของคนในครอบครัวเริ่มลดน้อยลงไปตามสภาวะทางเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้ใหญ่มีเวลาว่างให้กับครอบครัวน้อยลง ส่งผลให้การสื่อสารรูปแบบนี้เริ่มลดน้อยลง ในขณะที่ช่องทางใหม่ เช่น สื่อมวลชน และสื่อออนไลน์ กำลังเป็นที่นิยมในหมู่คนรุ่นใหม่ในปัจจุบันอย่างมาก คนรุ่นใหม่หันมารับสารหรือข้อมูลเกี่ยวกับงานประเพณีผ่านเว็บไซต์ และสื่อใหม่ๆ เพิ่มขึ้น ดังนั้นการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีในปัจจุบันจึงมีลักษณะที่เน้นผู้รับสารเป็นจุดศูนย์กลาง ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่เน้นผู้ส่งสารเป็นตัวตั้ง แสดงว่าช่องทางใหม่กำลังมีบทบาทต่อการสืบทอดของคนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน สิ่งที่ควรพิจารณาคือ เมื่อคนรุ่นใหม่หันมารับสารผ่านช่องทางใหม่เหล่านี้ ผู้ส่งสารในปัจจุบันจึงควรให้ความสนใจและหันมาใช้ประโยชน์จากช่องทางดังกล่าวเป็นสื่อกลางในการส่งเนื้อหาสาระอันเป็นแก่นของประเพณีไปยังผู้รับสารซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ โดยมีการพิจารณาตรวจสอบข้อมูลหรือสารที่จะส่งให้มีความถูกต้องก็จะช่วยให้การสืบทอดประเพณีในยุคปัจจุบันเป็นไปอย่างเหมาะสม ไม่ผิดเพี้ยน

ผู้วิจัยมองว่า บริบทชุมชนด้านต่างๆ นั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอยู่แล้ว ซึ่งมีผลต่อการสืบทอดประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต แต่การเปลี่ยนแปลงในอดีตนั้นมักจะเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่ได้ปรับเปลี่ยนแบบก้าวกระโดด ที่น่าสนใจคือ บริบทด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวที่มีผลต่อการสืบทอดประเพณีอย่างมาก เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์ประกอบต่างๆ ในประเพณีเกิดการปรับตัวอย่างเห็นได้ชัด เช่น การปรับเปลี่ยนสถานที่ประกอบพิธีกรรมลุยไฟของศาลเจ้าจุ้ยตุ่ยเพื่อรองรับผู้เข้าชมพิธีกรรมที่มากขึ้นในแต่ละปี ตั้งแต่มีการประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภูเก็ต การปรับเปลี่ยนขบวนแห่ให้มีความยิ่งใหญ่อลังการ และมีขบวนยาวขึ้น เพื่อดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว เป็นต้น ดังนั้นจึงถือได้ว่า บริบทด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวมีผลต่อการสืบทอดประเพณีเป็นอย่างมาก

2. บทบาทของหน่วยงานภายนอกต่อการสืบทอดประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต

ปัจจุบัน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจำนวนมากเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมประเพณีถือศีลกินผักจังหวัดภูเก็ต ในที่นี้ผู้วิจัยจะขออภิปรายถึงหน่วยงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภูเก็ต ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีผลต่อการสืบทอดประเพณี และยังเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ของประเพณีถือศีลกินผักมากมาย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เข้ามามีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ประเพณีนี้ให้โด่งดังเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก และยังได้บรรจุประเพณีนี้ให้อยู่ในปฏิทินการท่องเที่ยวเมื่อ พ.ศ. 2530 อันหมายถึง การถูกเพิ่มบทบาทหน้าที่ให้เป็น “จุดขาย” ของการท่องเที่ยวในจังหวัด ทำให้รูปแบบของประเพณีถูกปรับเปลี่ยนให้มีความยิ่งใหญ่อลังการ มีความน่าตื่นตาตื่นใจขึ้น แม้ว่าจะยังคงมีเค้าโครงเดิมอยู่ แต่การปรับเปลี่ยนบางอย่างก็กลบตบพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ที่อ้างอิงมิติทางศาสนาให้มามีบทบาทด้านความบันเทิงเข้ามาแทนที่

ปรากฏการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นกับประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต สอดคล้องกับงานวิจัยของศดานันท์ แคนยุกต์ (2552) ที่พบว่า ในอดีตการแข่งขันตีโพนนั้น เป็นการเสริมสร้างความสามัคคี แต่เมื่อหน่วยงานของรัฐเข้ามาจัดการให้เป็นงานประจำปีมีการปรับรูปแบบด้านต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ให้คนภายในและภายนอกได้รู้จัก เพื่อหวังผลทางการท่องเที่ยว อันจะนำรายได้เข้าสู่จังหวัด จึงทำให้โพนห่างจากมิติทางด้านศาสนา และให้ความสำคัญกับมิติด้านการแข่งขันแทน โพนจึงกลายมาเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีผลประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว มีการสร้างมาตรฐานการแข่งขันมากมาย จนทำให้เกิดการรื้อถอนความหมายเดิมของโพนที่เป็นการเล่นพื้นบ้านที่เน้นให้เกิดความสามัคคี กลายมาเป็นการกีฬาที่เน้นการแข่งขันเป็นหลัก

นอกจากนี้การสื่อสารที่คลาดเคลื่อนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เรื่องชื่อประเพณีที่ใช้ประชาสัมพันธ์ไปทั่วโลกว่า “ประเพณีกินเจ” ซึ่งแท้จริงแล้ว คนในท้องถิ่นจะรู้จักกันในชื่อประเพณีถือศีลกินผัก เพราะมีลักษณะที่แตกต่างกับการกินเจของที่อื่น ส่งผลให้คนรุ่นใหม่เกิดการตีความหมายที่ผิดเพี้ยนไป คิดว่า เป็นประเพณีกินเจเหมือนกับจังหวัดอื่นๆ แม้ว่าในขณะนั้นจะมีสมาคมท้องถิ่นต่างๆ รวมตัวกันเพื่อชี้แจงให้หน่วยงานดังกล่าวทราบ และแก้ไขข้อมูลเรื่องนี้แล้วก็ตาม แต่เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ที่ผิดพลาดมาเป็นระยะเวลาเกือบสิบปี จึงต้องอาศัยเวลาที่จะดึงคนรุ่นใหม่ให้กลับมาเข้าใจประเพณีนี้ในแบบของท้องถิ่นภูเก็ตอีกครั้ง แสดงให้เห็นว่า บทบาทของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีผลต่อการสืบทอดประเพณีที่ผิดเพี้ยนไปอย่างมาก และหน่วยงานดังกล่าวนี้ไม่ทราบความเป็นมาที่แท้จริงของประเพณี จึงทำให้มีการส่งสารที่ผิดเพี้ยนไป ความหมายดั้งเดิมของประเพณีไม่ถูกสืบทอด แต่กลับมีความหมายใหม่ถูกสืบทอดแทนที่ สอดคล้องกับแนวคิดของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538) ที่กล่าวว่า การสื่อความหมายใหม่ให้กับวัฒนธรรมเดิม ซึ่งลืมนึกถึงวัตถุประสงค์ที่เป็นแก่นแท้ของวัฒนธรรมนั้น ย่อมจะมีผลให้ผู้ปฏิบัติวัฒนธรรมโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่มีการนำวัฒนธรรมของชุมชนดังกล่าวมาปฏิบัติผิดแผกไปจากเดิมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

การที่หน่วยงานภายนอกเข้ามาจัดการประเพณีมากเกินไป ทำให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียต่อประเพณี การสืบทอดประเพณีที่เหมาะสมนั้น ก็ควรจะยึดหลักสิทธิเจ้าของวัฒนธรรม คือมีการให้เจ้าของวัฒนธรรมได้เข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจว่า ควรจะปรับในส่วนไหน การทำความเข้าใจกับระหว่างหน่วยงานภายนอกกับคนในท้องถิ่นจะทำให้การสืบทอดเป็นไปอย่างตรงวัตถุประสงค์มากที่สุด

3. กลไกการสืบทอดประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ตของคนในท้องถิ่น

ประเพณีถือศีลกินผักเป็นประเพณีที่ชาวภูเก็ตให้ความสำคัญและยึดถือปฏิบัติกันสืบมาจนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การสืบทอดประเพณีที่ยังคงต่อเนื่องไม่ขาดสายนั้น ส่วนหนึ่งมาจากสถาบันครอบครัว ครอบครัวเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการสืบทอดประเพณีต่อๆ กันมา ในอดีต ครอบครัวของชาวภูเก็ตมีลักษณะความเป็นอยู่ที่ใกล้ชิดสนิทสนมกัน ทำให้ได้พูดคุย อบรมสั่งสอนรวมถึงเล่าเรื่องราวประเพณีถือศีลกินผักให้ลูกหลานฟังได้เป็นอย่างดีและมีเวลาพาลูกหลานของตนไปช่วยงานศาลเจ้าอย่างสม่ำเสมอ คนรุ่นก่อนๆ จึงมีส่วนร่วมในการสืบทอดมาก และมีความรู้ความเข้าใจในประเพณีอย่างถ่องแท้ แต่ปัจจุบัน ครอบครัวส่วนใหญ่ พ่อแม่จะต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ไม่มีเวลาให้ลูกหลานเหมือนสมัยก่อน จึงไม่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีให้ลูกหลานเท่าที่ควร บางครอบครัวก็ไม่ได้พาลูกหลานไปเข้าร่วมพิธีกรรมหรือช่วยงานศาลเจ้าเหมือนครั้งอดีต จึงทำให้คนรุ่นใหม่เหล่านี้มีความห่างเหินจากแก่นของประเพณี แต่กลับเข้าใจเปลือกของประเพณีมากขึ้น ในฐานะผู้ชมพิธีกรรม แทนที่จะเป็นผู้เข้าไปมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ

ดังนั้น ผู้วิจัยคิดว่า สถาบันครอบครัวมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณีของคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ปรากฏการณ์ใหม่ของประเพณีกินผัก จังหวัดภูเก็ต : กรณีศึกษาศาลเจ้าจุ้ยตุ่ยเต้าโบ้เก้ง” ของ สมชาย มนุจันทรดี (2551) ที่กล่าวว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ตได้ร่วมกันสืบสาน

ประเพณีกินผักของบรรพบุรุษชาวจีนฮกเกี้ยนผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยการเรียนรู้จากครอบครัว เป็นเบื้องต้น

เมื่อประมาณ 20 ปีที่แล้ว ในประเพณีนี้จะมีกลไกอย่างหนึ่งที่ช่วยระงับการปรับเปลี่ยนรูปแบบประเพณีไปในทางที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ การท่องคัมภีร์ที่ประทับร่างม้าทรงออกเดินตรวจร้านขายอาหารเจบริเวณหน้าศาลเจ้า และหากพบว่า มีร้านขายอาหารเจที่ปรุงด้วยเนื้อสัตว์เทียมก็จะทำการตักเตือน ต่อว่าให้หยุดขาย เพราะขัดกับแก่นของประเพณี ซึ่งในอดีต กลไกนี้มีความสำคัญในการต่อรองอำนาจกับการค้าเป็นอย่างมาก แต่ต่อมาเมื่อม้าทรงองค์นั้นเสียชีวิตลงก็ไม่มีผู้สานต่อ กลไกดังกล่าวจึงยุติลง ส่งผลให้การต่อรองกับการค้าเริ่มชะลอตัว จนทำให้การค้าเข้ามามีบทบาทในการปรับเปลี่ยนรูปแบบประเพณีอีกครั้งหนึ่ง และยังคงเป็นปัญหาเรื้อรังมาจนถึงปัจจุบัน

ถึงกระนั้น สังคมก็ยังพยายามสร้างกลไกอีกแบบหนึ่งเข้ามาต่อรองกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยมีการจัดตั้งชมรมฮั้มกุ่เกิดขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2544 เพื่อจัดระเบียบและประสานงานชี้แจงรายละเอียดกับหน่วยงานภายนอกให้เข้าใจถึงแก่นแท้ของประเพณี ชมรมนี้มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดประเพณีอย่างมาก จะเห็นได้ว่า ในช่วงที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภูเก็ตมีการประชาสัมพันธ์ชี้ชวนนักท่องเที่ยวไป ทางชมรมและสมาคมท้องถิ่นต่างๆ ก็พยายามจะชี้แจงให้หน่วยงานภายนอกเข้าใจและสื่อสารให้ถูกต้อง

ชมรมฮั้มกุ่ได้พยายามชี้แจงและประสานงานกับศาลเจ้าต่างๆ และตำรวจท้องถิ่นในการตรวจตราร้านค้าที่ขายประตักอันตราย ซึ่งก็สำเร็จ พบว่า ปีนี้มีร้านค้าที่ขายประตักน้อยลงมาก ส่วนในเรื่องของการสืบทอดรูปแบบประเพณีนั้น พบว่า การสืบทอดนักดนตรีที่เล่นเครื่องดนตรีจีนหล่อก็ด้นประกอบพิธีกรรมกำลังจะหมดไป ชมรมนี้จึงมีการประสานงานกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยด้วยการจัดการแข่งขันตีกลองหล่อก็ด้นขึ้นในช่วงงานประเพณีเพื่อให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจและร่วมสืบทอดองค์ประกอบส่วนนี้ นอกจากนี้ก็มีการประสานงานกับเทศบาลนครเมืองภูเก็ตและศาลเจ้าต่างๆ

เพื่อจัดการฝึกสอนการเล่นดนตรีชนิดนี้ให้กับคนรุ่นใหม่ ที่สนใจ ซึ่งถือเป็นการสืบทอดองค์ประกอบของประเพณีอีกทางหนึ่ง ผู้วิจัยคิดว่า การปฏิบัติงานของชมรมฮั้มกุ่ดังกล่าวเป็นกลยุทธ์เชิงรุกในการที่ช่วยดึงดูดให้วัยรุ่นในปัจจุบันหันมาสนใจการเล่นดนตรีประเภทนี้มากขึ้นแทนที่จะหันไปนิยมการเป็นม้าทรง เพราะมีการสร้างพื้นที่ในช่วงงานประเพณีเพื่อให้วัยรุ่นได้แสดงออกอย่างเต็มที่ วัยรุ่นเหล่านี้เมื่อมีพื้นที่ในการแสดงออกที่เหมาะสมก็จะหันมาสนใจการสืบทอดด้านนี้แทนการไปแสดงออกในฐานะม้าทรง ซึ่งปัจจุบันมีปริมาณมากจนเกินความจำเป็น วิธีนี้จึงสามารถช่วยลดปริมาณม้าทรงและปัญหาเกี่ยวกับการใช้อาวุธอันตรายเสียวและนอกตำนานของม้าทรงวัยรุ่นได้ หากได้รับการพัฒนาและสนับสนุนจากชมรมฮั้มกุ่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดีเหมาะสม ก็จะสามารถพัฒนาการสืบทอดด้านนี้ได้อย่างดี

นอกจากนี้ผู้วิจัยคิดว่า การสืบทอดประเพณีนี้ของชมรมฮั้มกุ่สามารถทำได้ผ่านทางสถาบันการศึกษา เพราะปัจจุบันโรงเรียนเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาท้องถิ่นของเรา ซึ่งมีการสอนเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีถือศีลกินผัก ดังนั้นชมรมฮั้มกุ่จึงควรเข้ามาเสริมพลังในการพัฒนาการสืบทอดประเพณีในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ดังนั้นชมรมฮั้มกุ่จึงเปรียบเสมือนพื้นที่สาธารณะที่เป็นตัวประสานศาลเจ้าต่างๆ ให้มาพูดคุยแสดงความคิดเห็นกันในเรื่องงานประเพณีถือศีลกินผัก และประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อนำไปสู่การสืบทอดประเพณีในทางที่เหมาะสม ถูกต้องตามธรรมเนียมดั้งเดิม

นอกจากนี้การสืบทอดอีกอย่างหนึ่งที่กำลังสั่นคลอนก็คือ การสืบทอดฮวดกั้ว (ผู้ประกอบพิธีกรรม) ซึ่งในปัจจุบัน ผู้ที่จะมารับหน้าที่นี้กำลังเหลือน้อยลงไปทุกที อาจจะเป็นปัญหาต่อการสืบทอดได้เพราะหากไม่มีผู้ประกอบพิธีกรรม ก็จะทำให้งานประเพณีไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ และอาจจะทำให้รูปแบบพิธีกรรมที่สำคัญๆ ไม่สมบูรณ์และไม่เหมือนดังเดิม ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่า แนวทางที่จะช่วยให้มีการสืบทอดหน้าทีนี้คือ การสร้างจิตสำนึกเรื่องความเสียสละเพื่อท้องถิ่นส่วนร่วมให้กับคนในท้องถิ่น

ซึ่งสามารถปลูกฝังได้ตั้งแต่ยังเด็กเพื่อให้สามารถซึมซับจิตสำนึกเรื่องนี้ได้ ซึ่งกระแสสังคมในปัจจุบันก็เน้นเรื่อง การมีจิตอาสาอยู่แล้ว อันจะส่งผลดีต่อการสืบทอดประเพณี ในอนาคตต่อไป

การสืบทอดประเพณีนี้ยังคงสืบทอดมาได้ถึงปัจจุบัน ก็เพราะกลไกการสืบทอดแบบหนึ่งที่เป็น การสืบทอดให้มีผู้มาช่วยงานศาลเจ้าอยู่ทุกปี นั่นคือ การเสี่ยงทายคัดเลือกเจ้าแม่หล่อจู้ เพื่อมาช่วยงานศาลเจ้าในปีถัดไป วิธีการดังกล่าวได้ใช้กันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นกลยุทธิ์ของคนในอดีตที่สร้างขึ้นเพื่อส่งต่อความรับผิดชอบให้แก่คนรุ่นต่อมา เป็นการให้สถานภาพแก่ผู้ที่ถูกคัดเลือก (status conferral) โดยใช้กุศโลบายการสัญญาต่อองค์พระอัครกิติสิทธิ์ ซึ่งผู้ที่ได้รับการคัดเลือกส่วนใหญ่จะมีความเชื่อและศรัทธาต่อพิธีกรรมนี้มาก

4. การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ของประเพณี ถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต

เมื่อบริบททางสังคมและสภาพแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงไป ประเพณีย่อมต้องการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ให้สอดคล้องกับบริบทสังคมดังกล่าวด้วย หากไม่มีการปรับตัว ก็เท่ากับว่า ประเพณีนั้นไม่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้ ก็ย่อมทำให้ประเพณีเกิดการสูญหาย หรือถูกลดค่าลงในสังคมนั้นๆ ดังนั้นจึงต้องมีการปรับตัวอยู่เสมอ

ในอดีต ประเพณีถือศีลกินผักมีบทบาทหน้าที่สำคัญด้านสุขภาพ การรักษาโรค อบรมบ่มเพาะ และเป็นที่พักใจให้กับชุมชน นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการเป็นพื้นที่สาธารณะและสถานที่สังสรรค์พบปะกันของคนในชุมชน ปัจจุบันบริบททางสังคมมีการปรับเปลี่ยนมาเรื่อยๆ จนในช่วงประมาณ 10 ปีที่ผ่านมาเป็นช่วงที่สร้างจุดเปลี่ยนให้กับประเพณีถือศีลกินผักเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ประมาณ พ.ศ.2530 ประเพณีนี้ต้องเข้ามาปรับตัวบทบาทหน้าที่ใหม่ในการเป็นจุดขายสำคัญให้กับการท่องเที่ยว ซึ่งผลที่เกิดขึ้นก็คือ ประเพณีท้องถิ่นที่รู้จักกันเฉพาะคนในพื้นที่ กลายเป็นประเพณีที่คนทั่วโลกรู้จักและให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ส่งผลให้ประเพณีสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และแทบจะไม่มีวันสูญหายไป

แต่เมื่อพิจารณาในด้านตรงกันข้าม พบว่า การเริ่มต้นของบทบาทหน้าที่ดังกล่าว ทำให้ประเพณีถูกปรับเปลี่ยนคุณค่าและความหมายให้กลายเป็นเทศกาลแห่งความสนุกสนาน และพิธีกรรมต่างๆ ก็ถูกตีค่าเป็นความบันเทิงหรือการแสดงโชว์แทน

นอกจากนี้ประเพณีนี้ยังมีบทบาทหน้าที่ใหม่ในการเป็นพื้นที่สร้างภาพลักษณ์ที่ดีและบารมีทางการเมือง และการพาณิชย์อีกด้วยจะเห็นได้จากการที่นักการเมืองท้องถิ่นเข้าร่วมพิธีกรรมอ้วกั๊งและมีการถือป้ายประชาสัมพันธ์กลุ่มของตน รวมถึงการโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้าต่างๆ ซึ่งมีจะผ่านทางองค์ประกอบของประเพณี เช่น การปักธงที่มีตราสัญลักษณ์สินค้าของตน การติดป้ายสนับสนุนประเพณีหน้าศาลเจ้า เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวที่มีบทบาทในการเพิ่มหน้าที่ให้กับประเพณีนี้แล้ว ยังทำให้ประเพณีเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในหลายด้าน

สอดคล้องกับแนวคิดของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538) ที่กล่าวว่า อุตสาหกรรมและวัฒนธรรมทางการเมืองได้ส่งผลให้วัฒนธรรมท้องถิ่นของประชาชนได้มีการปรับตัวและเกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อรับใช้วัฒนธรรมการท่องเที่ยวซึ่งได้รับการโฆษณาอวดมณเฑาะว์ของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวผ่านทางสื่อมวลชนทั้งของรัฐบาลและเอกชนอย่างเข้มข้น ทำให้ในปัจจุบันการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมท้องถิ่นของประชาชนดังกล่าวยังคงไม่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตสังคมและขนบธรรมเนียมเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น และหากจะมีการพิทักษ์วัฒนธรรมในยามที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวขนาดใหญ่เช่นที่ท่าอยู่ในปัจจุบันนี้ก็ไม่ได้หมายความว่า จะพิทักษ์ให้เกิดการปรับเปลี่ยนในวัฒนธรรมไทย แต่เป็นการพิทักษ์ให้การปรับเปลี่ยนนั้นเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไทยและคนในท้องถิ่น แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันก็คือ การผลักดันให้วัฒนธรรมไทยกลายเป็นสินค้าของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนแปลง แก๊ซประเพณี งานฉลอง ศิลปะ หรือแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อให้เป็นที่ถูกใจของนักท่องเที่ยวโดยไม่ได้คำนึงถึงว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะพรากวัฒนธรรมออกไปจากวิถีชีวิตของชาวไทยหรือไม่ และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวย่อมไม่มีพลังที่จะจรรโลงสังคมในทางหนึ่งทางใด

นอกจากการเปิดโอกาสให้คนหยิบมือหนึ่งได้กอบโกยเงินจากนักท่องเที่ยวเท่านั้น

ผู้วิจัยมองว่า บทบาทหน้าที่ด้านการเป็นพื้นที่ในการประชาสัมพันธ์ทางการค้ามีผลให้ประเพณีสามารถดำรงอยู่ได้ในยุคปัจจุบัน เพราะหากประเพณีไม่ตอบสนองหรือไม่มีความสอดคล้องกับสังคมในยุคปัจจุบันที่เน้นมิติด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญแล้ว ก็อาจจะไม่สามารถดำรงอยู่เพื่อรับใช้ชุมชนได้ แต่ทั้งนี้จะต้องพิจารณาถึงการลำดับความสำคัญด้วยว่า ประเพณีนี้มีน้ำหนักของการค้าหรือพิธีกรรมมากกว่ากัน ซึ่งก็พบว่า ในประเพณีถือศีลกินผักจังหวัดภูเก็ตนั้น มีการแทรกแซงการค้าในลักษณะที่สามารถไปควบคู่กับพิธีกรรมได้ เพราะเป็นการแทรกแซงในลักษณะของการเป็นเปลือกนอกของประเพณี ซึ่งไม่ได้กระทบกระเทือนมากนัก และเมื่อพิจารณาบางพิธีกรรม เช่น พิธีกรรมอ้วกั๋ง หรือขบวนแห่พระ ก็พบว่า การเดินขบวนยังคงให้น้ำหนักที่พิธีกรรมมากกว่าการค้า คือ ขบวนแห่ของพระนำหน้าขบวนแห่ของห้างร้านต่างๆ ดังนั้น การสืบทอดประเพณีที่ต้องพบกับแรงกดดันจากบริบทสังคม ส่งผลให้บทบาทหน้าที่ของประเพณีปรับเปลี่ยนไป ซึ่งประเพณีจะสามารถดำรงอยู่ได้ก็จะต้องมีการดำเนินไปควบคู่กับบทบาทหน้าที่ที่เอื้อต่อการค้า แต่จะต้องให้น้ำหนักหรือความสำคัญของพิธีกรรมมาเป็นอันดับหนึ่ง และให้เรื่องการค้าเป็นอันดับรองลงมา จึงจะทำให้การสืบทอดประเพณีเป็นไปอย่างเหมาะสม และไม่กระทบกระเทือนคุณค่าของประเพณีนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ตเป็นประเพณีท้องถิ่น ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เป็นสมบัติร่วมกันของชุมชน ดังนั้น การสืบทอดประเพณีจึงควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณี ซึ่งจะทำให้พวกเขามีความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง มีความรักและหวงแหน

เกิดความซาบซึ้งในประเพณีของตน และมีความรู้สึกรักความเป็นเจ้าของวัฒนธรรมร่วมกัน อันจะส่งผลต่อการสืบทอดประเพณีที่เหมาะสมต่อไป

2. การสืบทอดประเพณีในยุคปัจจุบันนั้น ควรให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่คนนอกชุมชนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดภูเก็ตด้วย เพราะกลุ่มคนในชุมชนส่วนใหญ่จะมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีอยู่แล้วจากการถ่ายทอดผ่านครอบครัว แต่คนนอกชุมชนนั้นมักจะไม่ทราบรายละเอียดหรือแก่นของประเพณี และให้ความสำคัญไปยังเปลือกของประเพณีมากกว่า จนนำไปสู่ปัญหาต่างๆ เช่น การเข้ามาเป็นม้าทรงด้วยความศรัทธา และไม่ทราบเงื่อนไขเรื่องอายุสั้น หากเชืงของค์พระเข้าประทับร่างตน การใช้อุปกรณ์นอกตำนานในการทรมานร่างกายของม้าทรง การค้าขายอาหารเจที่มีเนื้อสัตว์เทียม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบทำให้ประเพณีเสื่อมลง ดังนั้น การสร้างความเข้าใจให้กับคนภายนอกเกี่ยวกับประเพณีนี้ก็จะทำให้พวกเขารับรู้ถึงแก่นแท้ของประเพณี ซึ่งอาจจะทำให้การสืบทอดประเพณีเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม

3. การเข้ามาส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต ของหน่วยงานภายนอกถือเป็นสิ่งที่ช่วยธำรงประเพณีถือศีลกินผักให้ดำรงอยู่ต่อไปและไม่สูญหาย แต่อย่างไรก็ตาม หน่วยงานภายนอกที่รับผิดชอบด้านการประชาสัมพันธ์ข่าวสารข้อมูล ควรมีการตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้องจากคนในท้องถิ่นเสียก่อน มิฉะนั้นอาจจะเกิดความผิดพลาดในการสื่อสารได้ ซึ่งก็อาจจะทำให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจที่ผิดในประเพณี นอกจากนี้หน่วยงานภายนอกไม่ควรให้ความสำคัญเฉพาะรูปแบบของพิธีกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรให้ความสำคัญต่อการเสนอข้อมูลด้านคุณค่าเนื้อหาของประเพณีควบคู่ไปกับรูปแบบของประเพณี การสืบทอดประเพณีจึงจะครบถ้วนทั้งรูปแบบและคุณค่า

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ. **เมื่อสื่อส่องและสร้างวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ศาสดาแดง, 2545.
- กาญจนา แก้วเทพ. ไตร่ตรองและมองใหม่เมื่อจะใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา. ใน **สื่อพื้นบ้าน สื่อสารสุข**, หน้า 1-26. กรุงเทพมหานคร : โครงการสื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาเสริมสุขภาพชุมชน (สพส.), 2548.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. **สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาภาพรวมจากงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. อุตสาหกรรมท่องเที่ยวผลกระทบต่อวัฒนธรรม. ใน **ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ, ผ้าขาวม้า, ผ้าซิ่น, กางเกงใน และ ฯลฯ**, หน้า 63-80. กรุงเทพมหานคร : มติชน, 2538.
- ปรียาณี ทุไฟเราะ. **การสื่อสารภายในชุมชนลาวพวนในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ประเพณีบุญกำฟ้า**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- พวงชมพู ไชยอาสา. **การสื่อสารเพื่อการสืบทอดประเพณีบุญบั้งไฟในชนบท**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาศิลปศาสตร์และการพัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ศดานันท์ แคนยุกต์. **การสื่อสารกับการสืบทอดและปรับตัวของสื่อพื้นบ้านดีโพน : ศึกษากรณีชุมชนบ้านไสหมาก ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.
- สมชาย มนูญทรัพย์. **ปรากฏการณ์ใหม่ของประเพณีกินผักในจังหวัดภูเก็ต : กรณีศึกษาศาลเจ้า จัตุยเต้าโบ๊เก้ง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2551.
- สร้อยพัฒน์ ต้นสุขเกษม. **การสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมงานประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการประชาสัมพันธ์ ภาควิชานิเทศศาสตร์และการพัฒนาการ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- สุชาติ พงศ์กิตติวิบูลย์. **การสืบทอดสื่อพื้นบ้านทุ่งตึก จ.ฉะเชิงเทราเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

ภาษาอังกฤษ

- Durkheim, E. **The Elementary Forms of the Religious Life**. London : Allen & Unwin, 1915.
- Greertz, Clifford. **The Interpretation of Cultures**. New York : The Basic Book, 1973.